

هنر ایرانی

تاریخچه مینیاتور در ایران

■ مزده مراد گنج

طلاکاری حواشی و سرلوحه قرآن و طرح‌های اسلیمی و ختایی و گردش‌های ترکیب‌بندی، شیوه مخصوصی بود که ایرانیان ابداع کردند که این شیوه به صورت نقاشی براساس کتب و نوشته‌ها در مکتب بغداد ادامه یافت.

مکتب بغداد، از آن جهت که نوعی نقاشی بدوی است، تا حدودی نشان از فقدان مهارت و قدرت هنری سازندگان دارد و بیش‌تر در بردارنده قصه‌ها و روایات مذهبی است.

هنرمندان مکتب بغداد، اکثراً ایرانی بوده‌اند و معمولاً به سفارش و دستور روسای قبایل عرب، کتب خطی را با ذوق خود تزئین می‌کردند. روش کار آنها به اکثر نقاط دور و نزدیک ایران راه یافت و تا دوران سلجوقیان که نقاشی ایران ترقی محسوس کرد، ادامه داشت. با حمله چنگیز به ایران و از رونق افتادن علم و هنر در بغداد، نخستین فرمانروایان مغول در شمال غربی ایران، در تبریز و مراغه مستقر شدند و هنرمندان نیز در آن منطقه دوباره گرد هم آمدند. مغولان به دلیل علاقه و تمایلی که به هنر چینی داشتند بلافاصله جذب ذوق آزمایی مینیاتوربست‌های ایرانی شدند.

نقاشی به شیوه چینی‌ها، با هجوم مغولان به ایران نیامد، بلکه نقاشی ایران سال‌ها قبل از تهاجم چنگیز با اسلوب و روش‌های هنر چینی در سراسر خاورمیانه شهرت و اعتبار داشت و در شاهنامه فردوسی نیز به این مطلب اشاره شده است.

احتمال می‌رود که ترکان سلجوقی، مروج این شیوه در ایران بوده باشند؛ منتی ایرانیان شیوه نقاشی چینی را با دید خاص هنری خود تلفیق کردند و کاشی‌هایی که امروزه نمونه‌هایی از آن در دست است، نشان می‌دهد که سال‌ها پیش از حمله مغول به ایران، همان سبک و شیوه و رنگ‌آمیزی و طراحی که بعدها به صورت نقاشی کتب، مورد استفاده قرار گرفت، در ایران انجام می‌شده و اگر دست حوادث، کتابخانه‌های بزرگ ایران را معدوم نکرده بود، امروز به راحتی می‌توانستیم نسخی را که متعلق به دوران پیش از مغول بوده و همان ویژگی مینیاتورهای مکتب هرات یا مراغه و مکاتب دیگر بعد از مغول را داشته است در اختیار داشته باشیم.

ادامه دارد...

مینیاتور در لغت به معنی کوچک‌تر نشان دادن است و مخفف شده کلمه فرانسوی «مینی موم ناتورال» است که در نیمه اول قرن حاضر و حدوداً از دوره قاجاریان در زبان فارسی امروز مصطلح گردید. در حال حاضر در ایران به نقاشی‌های ایرانی، چه قدیم و چه جدید، که از سبک و روش اروپایی پیروی نکرده و دارای خصوصیات نقاشی سنتی باشد، مینیاتور می‌گویند و این تعریف به صورت یک غلط بین ما پذیرفته شده است.

این هنر که به اعتقاد اکثر محققان در ایران تولد یافته و بعد به چین راه برده است، از دوره مغول‌ها به صورت تقریباً کامل‌تر به ایران بازگشته و هنرمندان ایرانی، تلاش بسیاری را در تکمیل و توسعه آن صرف کرده‌اند.

مینیاتور از جمله هنرهایی است که قابلیت به تصویر درآوردن تمامی طبیعت را در قالبی کوچک دارد.

مینیاتوربست، هنرمندی است که آن چه را خود می‌اندیشد، یا می‌پندارد که بیننده علاقه‌مند به دیدن آن است، تجسم می‌بخشد و به هیچ وجه تابع مقررات و قوانین حاکم بر فضای نقاشی نیست. مکاتب مینیاتورهای ایرانی، از اولین قرون بعد از اسلام آغاز شده است. مینیاتور ایرانی در قرون اولیه بعد از ظهور اسلام، در ترکیب با خط عربی تداوم یافته و بهترین نسخه‌های قرآن کریم را هنرمندان مبتکر ایرانی نوشته و به تزئین و تذهیب مصحف شریف پرداخته‌اند.

مینیاتوربست، هنرمندی است که آن چه را خود می‌اندیشد، یا می‌پندارد که بیننده علاقه‌مند به دیدن آن است، تجسم می‌بخشد و به هیچ وجه تابع مقررات و قوانین حاکم بر فضای نقاشی نیست